

MECMUA

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

MECMUA - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi [International Journal Of Social Sciences]

ISSN: 2587-1811 Yıl: 5, Sayı: 10, Güz 2020

Sait Faik Abasıyanık'ın Hikâyelerinde
Çevreyi Kronotop Kavramıyla Okumak

Sait Faik Abasıyanık's Stories Reading
the Environment with the Chronotop
Concept

Dr. Öğr. Üyesi Canan OLPAK KOÇ

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü Burdur, Türkiye. cananolpak@gmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi

DOI: mecmua.706141

Yükleme Tarihi: 19.03.2020

Kabul Tarihi: 06.06.2020

Yayımlanma Tarihi: 30.09.2020

Sayı: 10

Sayfa: 109-121

Article Information: Research Article

DOI: mecmua.706141

Received Date: 19.03.2020

Accepted Date: 06.06.2020

Date Published: 30.09.2020

Volume: 10

Sayfa: 109-121

Atıf / Citation

OLPAK KOÇ, C. (2020). Sait Faik Abasıyanık'ın Hikâyelerinde Çevreyi Kronotop Kavramıyla Okumak. *MECMUA - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* ISSN: 2587-1811 Yıl: 5, Sayı: 10, Sayfa: 109-121

OLPAK KOÇ, C. (2020). Sait Faik Abasıyanık's Stories Reading the Environment with the Chronotop Concept. *MECMUA - International Journal Of Social Sciences* ISSN: 2587-1811 Year: 5, Volume: 10, Page:109-121

MECMUA

Dr. Öğr. Üyesi Canan OLPAK KOÇ

SAİT FAİK ABASIYANIK'IN HİKÂYELERİNDE ÇEVREYİ KRONOTOP KAVRAMIYLA OKUMAK

Sait Faik Abasıyanık's Stories Reading the Environment with the Chronotop Concept

ÖZ

Sait Faik Abasıyanık, Türk hikayeciliğinde değeri gün geçtikçe daha iyi anlaşılan önemli bir isimdir. Yaşamından kesitlerle kurduğu hikayeleri her dönem için güncel değerini korumasını bilmiştir. Bu nedenle yazarın hikayelerinin yeni kavramlarla yapılan okumaları okurun yazara ilgisini devam ettirmek açısından gereklidir. Bu yeni okuma biçimlerinden biri de kronotopik okumadır. Kronotop, metni çözümlene imkanı veren kavramlardandır. Kronotop kavramı, zaman-uzam şeklinde ifade edilebilir. Michael Bakhtin'in ortaya çıkardığı ve açıkladığı kavram, edebi metinlere bakışı zenginleştirmektedir. Metni anlamada geniş açılımlar sağlayan kronotop, zamanın mekânla bağını ortaya çıkarırken Bakhtin okumalarından anlaşılabilceği gibi özellikle roman olmak üzere metinde anlatılan her zamanı mekânla anlamlandıran bir zorunlulukta ortaya koyar. Bunlardan yola çıkarak modern edebiyatın hikâye türünde dönüm noktalarından Sait Faik'in hikâyelerinde zaman/mekan ilişkisi çevre olarak dikkate değer kurgusal yapılar olarak fark edilmiştir. Yazar, hikâyelerinde anlatıcısı aracılığı ile çevreyi insan tabiatıyla tamamlamaktadır. Bu noktada, yazarın kurgularında çevreye dair şeyleri tesadüfi kabul etmek zordur. Onun kalemi biyolojik zamanla hissettiği zamanın tanığı gibidir. Bu da hikâyelerindeki çevreyi aynı zamanda bulunduğu zamanın tanığı yapmaktadır. Yapılacak bu çalışmada Sait Faik'in hikâyelerindeki mekânlar ortaya çıkarılırken bu tanıklıkta okura gösterilmeye çalışılacaktır. İncelemede ilk olarak Sait Faik ve hikâyeciliğinden bahsedilecek, daha sonra kronotop kavramı açıklanarak Sait Faik'in hikâyelerinde kullandığı mekânlardan yapılan seçmelerle bu mekânların hikaye açısından zaman/uzam değeri tespit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sait Faik Abasıyanık, Zaman, Mekan, Çevre, Kronotop.

ABSTRACT

Sait Faik Abasıyanık is an important name in Turkish storytelling whose value is getting better understood day by day. He has been able to keep the stories that he has built with sections in his life and keep his current value for every period. For this reason, the readings of the writer's stories with new concepts are necessary in order to maintain the reader's interest in the writer. One of these new forms of reading is chronotopic reading. Chronotope is one of the concepts that allow the analysis of the text. The concept of chronotope can be expressed as time-space. The concept revealed and explained by Michael Bakhtin enriches the view of literary texts. The chronotope, which provides wide expansions in understanding the text, reveals the connection of time with space, as it can be understood from the Bakhtin readings, reveals the necessity that always makes sense in the text, especially novel. Based on these, the relationship of time / space was noticed as a fictitious fictional structures in the stories of Sait Faik, one of the turning points of modern literature. The writer complements the environment with human nature through his narrator in his stories. At this point, it is difficult to accept environmental things randomly in the writer's fiction. His pen is like a witness of the time he felt with biological time. This makes the environment in their stories witnessed at the same time. In this study, while the places in Sait Faik's stories are revealed, this testimony will be tried to be shown to the reader. In the examination, Sait Faik and his storytelling will be mentioned first, then the concept of chronotope will be explained and the time / space value of these places will be determined in terms of the story with the selections made from the places used by Sait Faik in his stories.

Key Words: Sait Faik Abasıyanık, Story, Time, Place, Environment, Chronotope.

Giriş

Edebi metinlerde anlatılan bütün kurgusal öğeler gibi çevre de önemlidir. Çevre, zamanın süzgecinden geçmiş bir toplamdır. Bu toplamda insanın, insan kadar diğer canlıların dolaylı olan/olmayan etkisi vardır. Bu etki, bütün zamanları birbirine bağlar. Çünkü çevre, kendi döneminin izlerini yansıttığı gibi geçmişin değerleri kadar geleceğin hayallerini de barındırır. Şüphesiz farklı gibi görünseler de bu zaman dilimlerinin kesişen noktaları kendisini çevrede bütünler. İnsanın kendisi dışında kalan diğer bütün eşya ve canlılarla iletişimi ve etkileşimi çevrede tezahür eder.

Mekânsa insanın yalnızca fiziki olan varlığına ilişkin anlam yüklediği bir yer manasında değildir. Mekanla ilgili bir çok tanımlama yapılmıştır. Kazım Sarıkavak'ın tanımına göre “Var olan her şeyin, içinde bulunduğu sonsuz büyüklükte sınırsız ortam, en, boy, derinlik gibi üç boyuta sahip olan hacme mekân denilmektedir.”(Sarıkavak, 1997:61) Z. Tül Akbal Süalp ise Zamanmekân isimli çalışmasında mekânın İngilizce'deki space sözcüğünün karşılığı olduğunu ve Türkçe metinlerde zaman zaman, uzam ve uzay olarak kullanılan ve her iki kavramı da kapsayan anlamıyla” (Süalp, 2004: 89) kullanıldığını söyler. İnsan, ruhlar aleminden ana rahmine kadar daima bir mekânın içerisinde. İnsanoğlunun sosyal, politik ve kültürel varlığının zamanı ve mekânı biçimlendirdiğini söylemek doğru olduğu kadar; zaman ve mekân olarak iç içe girmiş bir sürecin, insanoğlunun sosyal, politik ve kültürel varlığını oluşturduğunu söylemek de doğrudur. (Narlı, 2007: 13) Kültürel çevre ya da daha farklı bir ifadeyle yazar tarafından anlamlandırılmaya çalışılan mekan, bu etkileşim ve iletişimin ortak kabuller ve beğeniler çerçevesinde oluşturulmuş şeklidir.

Mekanın edebi metinlerde kullanımı da farklılıklar içerir. Aslında edebi metinlerde rastlanan öğelerin farklı fonksiyonları yüklenmesi olağan bir şeydir. Metnin birden fazla fonksiyonu taşıması, yazarın ya da okurun tercihi olabilir. Hangi durumda olursa olsun seçili öğenin çok katmanlılığı önemlidir. Bu çok katmanlılığı ortaya çıkaracak kavramlardan biri de kronotop kavramıdır. Kronotop, zaman-uzam şeklinde ifade edilebilir. Michael Bakhtin'in ortaya çıkardığı ve açıkladığı bu kavram, edebi metinlere bakışı zenginleştirir. Kronotop, “edebiyatta sanatsal olarak ifade edilen zamansal ve uzamsal ilişkilerin içkin bağlantılılığına” (Bakhtin, 2001: 315-316) denir. Kronotop kavramının ilk ögesi zaman, ikinci ögesi ise yerdir. Bu iki öge her türde ayrılmaz bir bütün olarak farklı özellikler gösterir. Romanda olduğu gibi hikâyede de öykünün yaşanabilirliğini verir. Mekandaki görünürlük, gerçek zamanla metin zamanının yansımasıdır. “Yazınsal türlere ait teknikler bu tarihsel zaman ve yer ikilisini metnin örgüsüne dokumanın yöntemleridir.” (Kantar, 2004: 13) İşte Bakhtin de, *Karnaval'dan Romana* adlı kitabında kronotop kavramıyla bu durumu açıklar.

Her dönemin oluşturduğu düzen ve bu düzeni yansıtan göstergeler vardır. Dönemin kronotopları diyebileceğimiz bu öğeler, yazarları da kurgularında simgesel yapılara bilinçli ya da bilinçsiz kullanım anlamında zorlamış olabilir. Çünkü gerçek zaman ve kurgunun zamanı olduğu gibi yazarın dünyayı algılayışı da bir zaman eksenini etrafında şekillenir. Mekân da insanın oluşumunda, gelişiminde esas unsurlardandır. Çevrenin ruha bürünmüş halidir. Kurgu karakterler bu çevrenin ruhunu anlama ve anlatma durumlarına göre değer kazanır. Çünkü kişiler

çevreyi algılama durumlarıyla zenginleşir. İnsanların ait olduğu çevreyi nasıl ve ne kadar algıladığının ortaya koyulması bu nedenle önemlidir. Yazarın ya da şairin biyografik olarak içinde bulunduğu, yediği/içtiği, sosyalleştiği zamanın izleri çevrede yakalanabilir. Özellikle dünyanın siyasal/sosyal olarak ciddi değişimler yaşadığı dönemlerde eser vermiş olan yazarların tasvirleri, şairlerin kullandığı imgeler bize geçmişin şifrelerini vermede önemli rol oynar.

Metni anlamada geniş açılımlar sağlayan kronotop kavramı, zamanın mekânla bağıını ortaya çıkarır. Bu kavram, Bakhtin okumalarından da anlaşıldığı gibi özellikle roman olmak üzere metinde anlatılan her zamanı mekânla anlamlandıran bir zorunlulukta ortaya koyar. Mekanın çözümlenmesine yönelik çalışmaları olan Gaston Bachelard da “mekân peteklerin binlerce gözünde zamanı sıkıştırılmış olarak tutar, mekân bu işe yarar...”(Bachelard, 1996: 36) cümlesiyle mekanın zamanla ilişkisine vurgu yapar. Hikayelerde anlatılan mekanlar hangi zaman parçasına karşılık gelir? Bu sorudan yola çıkılarak modern edebiyatın hikâye türünde dönüm noktalarından kabul edilen Sait Faik'in hikâyelerini tekrar okuma gereği hissedilmiştir. “Sait Faik'in hikâye kitaplarını genel olarak 2'ye ayırabiliriz: Sait Faik, sağlığında 8 hikâye kitabı yayımlanmıştır. Bu hikâye kitapları ve ilk baskı tarihleri şöyledir: Semaver (1936); Sarnıç (1939); Şahmerdan (1940); Lüzumsuz Adam (1948); Mahalle Kahvesi (1950); Havuzbaşı (1952); Son Kuşlar (1952); Alemdağ'da Var Bir Yılan (1954) Ölümünden Sonra Yayımlanan Hikâyeleri: Az Şekerli (1954) (Eski ve yeni hikâyelerinden birkaçı yer almaktadır.), Tüneldeki Çocuk (1955) (Sağlığında kitaplarına girmeyen hikâye ve yazılarını içermektedir.), Sevgiliye Mektuplar (1987).” (Yılmaz, 2001, 901).

Sait Faik hikayelerinde özellikle zaman/çevre ilişkisi, dikkate değer kurgusal yapılar olarak fark edilmiştir. Yazar, hikâyelerinde anlatıcısı aracılığıyla çevreyi insan tabiatıyla bütünlükte. Bu da hikâyelerindeki çevreyi aynı zamanda bulunduğu zamanın tanığı yapar. Fethi Naci, Sait Faik'in hikayelerinde olayların geçtiği çevreleri mekan ve zaman olarak tespit etmiştir. Buna göre; “Semaver'de, Sarnıç'ta, Şahmerdan'da yer alan 54 hikâyeden 16'sında olaylar kentte geçer; 12'sinde Ada'da; 8'inde köyde; 8'inde yabancı ülkelerde; 6'sında kasabada; 2'sinde vapurda; 1'inde trende; 1'inde de okulda. (Oysa Lüzumsuz Adam'daki 14 hikâyeden 10'u kentte, 4'ü Ada'da geçer. Artık köy, kasaba, yabancı ülkeler uzakta kalmıştır; bu değişiklik hikâye zamanını da etkiler: Artık hep "şimdiki zaman" söz konusudur.) İlk üç kitaptaki 54 hikâyeden 26'sı geçmişte, 28'i şimdiki zamanda geçer.” (Naci, 2008: 22-23) Sait Faik, hikayelerini dünya savaşları arasında yaşam ve ölüm algısının farklılaştığı bir dönemde yazmıştır. Bu nedenle onun hikayelerinde anlatılan çevreye ruh katan ve zamanın ruhunun kavranmasını sağlayan kronotopik öğeler bu çalışmada önemlidir. Bu kitaplarda bulunan bazı hikayelerden elde edilen alıntılarla Sait Faik'te çevrenin kronotop değeri hikayeler arasında doğru örneklem vercek hikayelerden seçme yapılarak ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Sait Faik Hikayeleri ve Mekân

Bir yazarın hikâyelerinde kronotop değerinde öğelere ulaşmak için biyografisi kadar yaşadığı dönemi ve mekanları bilmek gerekir. Sait Faik, ilk hikâyeleri olan *Zemberek* ve *İpekli Mendil*'i henüz lise yıllarında Bursa'da yazmıştır. Bütün eserlerinde genel bir hümanizm bulunan yazar, ABD deki

milletler arası Mark Twain Derneği tarafından şeref üyeliğine seçilir. *Havada Bulut* hikâyesinin bir yerinde “Baktım durdum insanların yüzüne hani hikâye yazmak, onlara dair düşünmek için şaşma! Sevmek için” der. *Alemdağ'da Var Bir Yılan* hikâyesinde geçen “Sevmek, bir insanı sevmekle başlar her şey.” cümlesi de onun hikâyelerinin temel konusu olan insanı anlatmaya yeter. Sait Faik, insanları sevmekle bulduğu ilhamı öykülerine aktarıırken konu ve olaylardan bir oranda sıyrılarak öyküye anlık izlenimlerini sokar. Zaten yazar için yapılabilecek “gerçekte Sait Faik'in bütün yapıtları; tek bir romanı oluşturur, o da, Sait Faik'in yaşamının romanıdır.”(Miskioğlu, 1991: 50) şeklinde bir genelleme hayatını yansıtır. Bir anlamda onun hikayesi, insanın o an ve yerle kurduğu bağ/kesişme olur. Ve onun kaleminde hikâyeye dönüşür. Bilhassa Sait Faik “bir işte tutunamayan yaradılışının aksine, mekân olarak belli yerleri kendisi için daimi yaşam alanı olarak seçmiştir. Onun eserlerindeki temel güç (etymon spiritüel) bu yalnızlık duygusudur. Özellikle bu duygunun yazardaki “psikolojik amilleri” bütün hikâyelerinin temel dayanağını oluşturur. Çünkü “Sait Faik'te her şey kendi beninde çöreklenen yalnızlıktan ve çok garip tarzda yalnızlıkla bütünleşen insan sevgisinden kaynağını alan bir şiiriyetle anlatılır.”(Aktaş, 2001: 189) Fatih Altuğ ise yine hikâyeciliğinin insan-mekân alakasına dikkat çekerek: “İkinci dönemle birlikte şehir, Sait Faik öykücülüğünde birinci dönemde olmadığı kadar ağırlık kazanır. “Lüzumsuz Adam” öyküsünde şehir, anlatıcının maruz kaldığı, kaçındığı, arzuladığı mekândır. [...] Mahalle ile şehre yüklediği anlamlar arasındaki karşıtlık, anlatıcının öznelliğinin oluşumunda toplumsal mekânın kurucu bir öneme sahip olduğunu gösterir.” (Altuğ, 2004: 128-129) demiştir.

Bu nedenle yazarın yalnızlıkla kurduğu derin bağ, çevresiyle daha samimi ilişki kurmasını sağlar. Aylıklık kabul edilebilecek hayat tarzı, hikayelerinde doğanın sesiyle yakınlığı, mekanın sahiçiliğini hissetmesi ve zamanın aldatıcı haline teslim olmaması sonucu başka boyutlara ulaşır. İstanbul, Burgazada onun için vazgeçilmez mekânlardır. Yaşadığı diğer yerler bu hattın zenginleştirilmesinden ibarettir. Bu belirgin coğrafya, bazı yazarlara göre yine de çeşitlilik gösterir. Söz gelişi Orhan Kemal, Çukurova ile İstanbul çevresindeki insanları ele almıştır. Sait Faik ise ilk gençlik yıllarında öğrenim için gittiği Fransa'ya kadar bile uzanır. Bu bağlamda Muzaffer Uyguner'in belirttiği gibi;

“Sait Faik coğrafyasında;

1. Adapazarı
2. Bursa
3. Grenoble
4. İstanbul kentlerinin insanlarını buluruz.” (Uyguner, 1980: 77) ifadesi doğrudur.

Hikayelerde mekan önemlidir. Ancak onu daha anlamlı hale getiren zamanla kurduğu ilişkidir. Zira bu iki anlatı ögesini ayrı ayrı ele almak kuru bir bilgilendirmeden öteye gitmeyecektir. Bakhtin'in zaman ve mekanın ilişkisini sağlamlaştırmak için önerdiği kronotop kavramıyla bu anlam ortaya çıkarılabilir. Ancak Bakhtin roman incelemeleriyle araştırmacılara örneklik oluşturacak belli başlı kronotoplar üretmiştir. Yol-karşılaşma, şato, misafir odası-salon, taşra ve eşik kronotopları gibi... Ancak metin sürekli üretilen ve kendi içinde anlam olarak

üreyen bir yapıya sahip olduğundan elbette Bakhtin'in de ifade ettiği gibi farklı kronotopları doğurabilir.

Sait Faik'in hikayelerinde çevre bütünü kapsayan, insanı açımlayan bir şeydir. Hikayelerde şüphesiz mekânların en önemlilerinden biri tabiattır. Tabiat onu bu çevreye çağırandır. Ona göre “Tabiat çoğunca dosttur. Düşman gibi gözüktüğü zaman da bile insana kudretini, kuvvetini tecrübe imkânı eren yüz vermez bir babadır. Fırtınasında kayıgını batırdığı zaman yüzmesini, kulübenin damını uçurduğu zaman daha sağlamını daha hünerliyi kullanmayı öğretiyor. Canavarı ile karşı karşıya bıraktığı zaman adale kuvvetini sınar.” (Haritada Bir Nokta, 204) Tabiat, çevrenin her yerinde insanı kucaklar. Bu kucaklaşma zaman ve uzamın kesişme yeridir. Yazarda en sık rastlanan kesişme yerleri olarak mahalle ve sokaklar, kahvehaneler ve meyhaneler, kara ve deniz bir de ada olarak gösterilebilir.

Mahalle ve sokak kronotopu her şeye anlam verme derdinde olan insanın tabiatla kuşatıldığı yerlerdendir. Bu dış mekanlar yol kronotopunda olduğu gibi karşılaşma yeri kabul edilebilir. Ancak karşılaşmanın ötesinde manalar da atfedilebilir. Çünkü buralarda insanlar bir kez karşılaşmış geçmezler. Bu karşılaşmalar daha sıktır. Sait Faik evden, iç mekandan kaçır. Onun için iç mekan, kahvehaneler ve meyhanelerdir. Eşik onun hikayelerinde bu mekanlar aracılığıyla kronotopa dönüşür. Hikayelerde kara, deniz ve ada; kaçış, sığınış yeri ya da bakılan bölge olarak duygu değeri yüklenen yerlerdir. Ancak yazar bu mekânları düz tasvirlerle anlatmaz. O, insanın mekânla kurduğu bağı önemser. Çünkü kişilerin ihtiyaçları, arzuları bu ortaklıkla nihai noktaya ulaşır. Bir anlamda bu zaman ve mekânın buluşmasıdır. Şehri Unutan Adam hikayesinde “Tütüncü dükkânındaki edebiyat mecmuaları ile aynı dükkâna vuran akşam ışığı arasında bir nükte bir hayal yakalayabilmek için bakmaktayım.” (Şehri Unutan Adam, 61) diyerek çevresinde bulunan her şeye bir hayal yakalayabilmek için baktığını kabul eder. Bu mekanlara kronotopik değer atfederek bakmak yazarın anlattığı çevreyi okurun zihninde genişletecektir.

Mahalle ve Sokaklar

Sait Faik'in hikayelerinde mahalle ve sokak betimlemeleri sadece insanların yaşadığı ya da gelip geçtiği yerler değildir. Evi hem barındıran hem de onun dışında bir yer olan mahalle ve sokaklar insanın tabiata ait olduğu, tabiatlaştığı yere dönüşür. Dış mekanın iç mekana dönüşümüdür bu. İnsanın ezeli kaygılarından ait olma duygusu onun hikayelerinde mahalle ve sokaklara taşınır. İnsan yalnız yaşadığı eve değil mahalle ve her gün sıradanlaştırarak geçtiği sokağa da ait olmak ister. Lüzumsuz Adam hikayesinde Mansur adında böyle birisi vardır. Mahallesinden çıkmayan kişi azınlıkların yaşadığı bu yerden memnundur. Hatta Rumların, Levantenlerin, Yahudilerin yaşadığı mahallesini kurtarılmış alan kabul eder. Bu alanın dışında kendini şaşkın ve huzursuz hisseder.

“Mahallemden pek memnunum. Yedi senedir çıkmadım oradan desem yeri. Hiçbir dostum da nerede oturduğumu bilmiyor. Mahallem dediğim; şu yedi senedir –üç ayda bir Karaköy'e inip dükkân kirasını almak bir yana –yaşadığım yer üç dört sokak içindedir.” (Lüzumsuz Adam, 113)

Yine bu hikayesinde mahallesini sakın ama civcivli olarak tanımlar. Çünkü oturanları hayatı seven insanlardır. Zengin olmamaları da yazar için olumlu bir şeydir çünkü zenginlerle alışverişi yoktur. Yaşadığı yeri, gün boyu karşılaşacağı insanları seçme hakkının olduğunu düşünür. Çevre ona özgürlüğü sunduğu nispette değer kazanır. Zenginlerle alış-veriş demek onların paralarının kokusunun sirayet ettiği yerlerdir. Oysa yazar burjuvaziden kaçır. Burjuvazi hırs ve para demektir. Mekânı onunla doldurmak istemez.

“İtalyan mahallesi şehri ikiye biçen nehrin sağ tarafında yukarı kışla ve surların arasında sıkışmış bir dar mahalledir. Gündüzleri içlerinde yalnız narin çocuklar varmış gibi şişkin çamaşırların dalgalandığı yakın evler, geceleri ta kiliseye kadar, kırmızı elektrikleriyle yıldızlaşır, yerden uzaklaşırlardı” (Groneble’de İtalyan Mahallesi, 223)

Mahalle kavramı aynı zamanda yazar için hep bir sığınışı, bir var oluşu simgeler. Çünkü “insan, içinde yer aldığı mekânı algılayan, kendi konumunu bu yapı içinde belirleyen ve kendisine bu çevre içinde hareket alanı sağlayabilen bir bilinç ve görüş yeteneğine sahiptir.”(Yazıcı, 2002: 269) Şehir hayatının karmaşasından uzaklaşmanın yolu, bir nevi avuntusudur. Öyle ki, öğlenleri limonlu, terbiyeli işkembe çorbası içtiği lokantacının kendisini ölene kadar besleyeceğini bu mahalleler ve mahallenin sakinleri düşündürür.

“Bu sokak çamurlu, dar, pis bir sokaktır. Sağ tarafta bir bar, sonra bir ekmekçi, ekmekçiden sonra bir lokanta gelir... Her akşam aynı melankolik adamlarla kadınlar geliyor. Belki de kurbağa, fare, karga, kedi, köpek, insan eti yiyorlar.” (Lüzumsuz Adam, 133)

Barometre’de de başka bir Yahudi mahallesini benzer şekilde tasvir eder. Ancak zaman o civcivli mekana bile hükmünü geçirmiştir.

“Bu kıvrak, şen, garip, her şeyi meydana, her şeyi gizli, pis, pisliği nispetinde canlı, yaşadığı hissedilen mahallelerde bile bu saatlerde bir sessizlik vardır.” (Mahalle Kahvesi-Havada Bulut, 2001: 76)

Anlatıcının hoşuna giden böylesi yerlerdir yine de. Yorgiya’nın Mahallesi hikayesi sevgilisinin yanına gitmek için yola çıkan köpekli adamın ağzından tasvir edilir. Köpekli adam, bu mahallede bir tarafta randevuevlerinin, umumi evlerin olduğunu diğer tarafta ise karidesçiler, elektronik amelesi, ekmekçi, sirkeci, marangoz çırağı, garson, berber, akordeoncu, kitaracı, bar artisti, revü figüranı, terzi çırağı gibi esnafın birbiri üzerine yığıldığı yokuşta birbirine karışmış her din ve mezhepten insanın olduğunu anlatır.

Aslında Yorgiya’nın oturduğu yerde insanlar doğru ve dürüst insanlar değildir. Karşılaştıkları olaylar onların zamanla aralarında bir hesaplaşma doğurmuş gibidir. Hiçbir kaygı duymadan ahlaki ve insani kayıtsızlık içindedirler. Yorgiya’da günü kurtararak yaşar. Ahmet Bey, onun mahallesine sık sık uğrar:

“Sevgilime dargındım. Onun havasını koklamak için mahallesinden ayrılmıyordum. Gezer dururdum. İnsanlar beni görür gülerdi. Bütün dünya tutkunluğumu öğrenmişti. Gülünç olmuştum millete. Akşamları bu korkunç pastaneye düşerdim. Orada şık giyinmiş haraççılar, kadın parasıyla geçinen güzel çocuklar, kendilerinden pek ufak gençlere âşık zavallı fahişeler, eroïn sarhoşları,

zenginler, gömleği bile olmayan bobstil gençler, bazen ressam, şairler, yalnız o akşam için kadın beğenmeye gelmiş çekingen insanlar gelirdi. Akşamları böyle geçer, gündüz olur olmaz Yorgiya'nın mahallesine koşardım. Şimdi artık o mahallenin insanları da beni alakadar ediyordu.” (Havada Bulut, 2004: 68)

Bu hikâyede yazar, Beyoğlu'nun arka sokaklarındaki bakımsız, pis evlerden, sefil insanlardan bahseder:

“İki tarafından karanlık yokuşlar, fakir evler inen bir sel yatağı... Yukarıdan aşağı evleri, caddeleri, insanlarıyla yuvarlanır gibi inen bu yokuşların manzarası görülmemiş bir şey gibi...” (Havada Bulut, 2004: 50)

Dolapdere'de ise hikâyeye adımı veren Dolapdere ve yanında yenişehir semtleri anlatılır. Buralar da eğlenceli ancak daima pistir.

“Mahalle bir bayram yeri gibidir. Dümbelek, zurna, keman sesleri duyulur. Kara bıyıklı, poturlu ihtiyarlar gezer. Öyle kızlar görürsünüz ki içiniz titrer ama burnunuzun alışık olmadığı kokuya çare yoktur. Çamurlar geçen kıştan, ne geçen kıştan, öteki kıştan; Fatih'in İstanbul'a girdiğinin ertesi günü yağın yağmurdan izler vardır.(...) İşte Dolapdere burasıdır. Tekrar asfalta inince Yenişehir'e doğru yürürsünüz. Sağınızda kocaman Vangelistra Kilisesi bir derebeyinin şatosuna benzer.” (Alemdağda Var Bir Yılan, 2001: 95)

“Yoksul insanların hikayesi yazar için bitmez. İstanbul'un merkezinden uzak mahalleleri de dikkatini çeker. “Bu mahalleden şehrin merkezine gitmek, İstanbul'dan Ankara'ya gidip gelmekten daha zordur.” (Sarnıç, 2004: 16) Sokaklar ise yazar için simitle beraber anılır.

“Yeniden İstanbul sokakları. Memursanız evrak, muharrirsenez mevzu, işçi iseniz tarak, işsizseniz park... Her şey içinizi delik deşik eden yağmurlu günün içine sinmiş çay kokusu, dişlerinizdeki susam tanesi ile tadını alır, ilk adımını atar.” (Havuz Başı, 2001: 114)

Atikalipaşa sokakları da Öyle Bir Hikaye adlı hikâyede anlatılır. Bu sokaklar fantastik hayaller uydurularak dolaşılacak yerlerdir. Buranın insanları serseriler, evsizlerdir. Sarhoşları çoktur. Yoksulları, simitçileri, karanlık halleri, pisliğiyle mahalle ve sokaklar yazar için hayatın gerçek dokusunu keşfettiği yerlerdir. Zaman bu mekanlarda görünür olur. İnsanlar onun hikâyelerinde yaşadığı yere göre adlandırılır. Tramvay yolu insanları adıyla Beyoğlu'nda yaşayanlara gönderme yapar. Beyoğlu kalabalıktır, çeşitlidir. Bu kalabalık korkutur onu. Bakhtin'in kitabında ele aldığı yol kronotopu ile Sait Faik'in tramvay yolu insanların yaşadığı yer eşdeğer görülebilir. Yol, karşılaşmaların sık yaşandığı bir yerdir. Karşılaşmalar zamanın akışında hızın sonucu olur. Öyle ki, çok değişik insanların izledikleri uzamsal ve zamansal patikalar, tek bir uzamsal ve zamansal noktada kesişir. (Bakhtin, 2001: 317) Ancak incelediğimiz hikâyeler de yazar yol kronotopunu yüceltmez. Aksine onun için bu kadar kargaşanın yaşandığı yollar kendisine uzak ve yabancıdır. Biyografisinde de yazarın başladığı hiçbir işi devam ettiremediği görülür. O yürümeyi, karşılaşmayı sevmediği gibi yola başlamayı da sevmez, yolda gidenleri seyretmek ister.

Kahvehaneler ve Meyhaneler

Kahvehaneler ve meyhaneler bir şehrin insanlarının tercihine bağlı olarak uğrak yerlerden sayılabilir. Özellikle kahvehaneler bulunduğu şehrin çoğunlukla aylak, işsiz güçsüz insanları için hem dinlenme hem sosyalleşme alanıdır. On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı toplumunda kahvehanelerin öneminden bahseden ve bu konuda hikayeler derleyen Allan Ramsay ve Cyrus Adler, hazırladıkları kitapta “Büyük kahvehaneler” diye sözünü ettiğimiz kahveler kentin önemli meydanları civarında, ana caddelerde bulunan, her tabakadan farklı insanların gelip gittikleri, hem “gediklileri” yani sürekli müşterileri, hem de bol miktarda “gelgeç takımı” müşterisi olan yerlerdi. Bunların bir kısmı “çayının nefaseti” ve “kahvesinin kıvamı” ile ün yapmıştı. Şehzadebaşı semtinin kahvehaneleri çok ünlüydü.” (Ramsay, Adler, 2018: 11) tespitleriyle bunu vurgular. Sait Faik'in yaşadığı dönemler de yukarıda tasvir edilen kahvehanelerin canlı olarak yaşatıldığı bir dönemdir. Herkesin ve her yerin birbirine benzediği dönemler henüz hayal edilmemektedir. Bakhtin'in roman için kullandığı karnaval, sokaktadır. Sokakta karşılaşılan bu karnavalımsı şenlik kendini en samimi kahvehaneler ve meyhanelerde gösterir. Meyhane insanın kendine en çok yaklaştığı mekandır. Dünya tıpkı mahallesi, sokağı gibi kahvehaneleri ve meyhaneleri ile insana aittir. Bu insanlar birbirini tanır. Tanımasa bile birbirine garip gelen değişmeye çabaladıkça örtüşen kişiler değildir bu insanlar. Onun kahvehanesi “Bir kahve tertemiz, yedi sekiz masadan ibarettir. Sessiz insanlar gelir, gider.” (Lüzumsuz Adam, 133) diye tanımladığı güzel mekanlardır.

Buralar farklı sorunlarla gidip insan kimliğinde birleştikleri yerlerdir. Sergilenen mahremiyet değil insan olmaktır. İnsan varoluşuna ait kaygılar yaşamaktır. Bu nedenle yazarın en çok üzerinde durduğu konulardan biri de kahveler, kahve insanlarıdır. Bu konuya özellikle dikkat edilmesi onun gözlem yanını yansıtır. Çünkü kahveler halkımızın bilhassa taşra yaşamında önemli bir yeri kapsar. İki kitabının adının Mahalle Kahvesi ve Az Şekerli olarak bu konuyla ilgili oluşu da bunun kanıtıdır. “Zaten mahalle, Az Şekerli; çağrışımı olan sözler, insanımızın yaşamını, ilgisini simgelemesi bakımından” (Alptekin, 1976: 109) önemlidir.

“Kumpanya” isimli hikâyede Yenikapı Kumkapı ile birlikte sahil meyhanelerinin bulunduğu bir mekân olarak bahsedilir.

Sait Faik, Gece İş hikayesinde devamlı gittiği, gözlemlediği İstanbul meyhaneleri ve sabahçı kahvelerindeki insan manzaralarından söz eder. Karaciğer rahatsızlığına yakalanmadan önce, buralara hemen hemen haftanın her günü giden Sait Faik, kibar lokantalardan hoşlanmaz; salaş ve bakımsız meyhaneleri tercih eder. İstanbul'un ucuz meyhanelerinde gözlemleyebileceği değişik insan tipleri onu her zaman cezbeder.

Yazar kahvehanelere de sık sık uğrar. Cumhuriyet, Galata ve Beyoğlu civarındaki Mustafa'nın Meyhanesi, Tik Tak isimli meyhaneler, Şelale İçkili Kahvesi sık sık adı anılan yerlerdir. Beyoğlu, Asmalımescit, Şehzadebaşı, Aksaray kahvehaneleri, Beyazıt'taki Küllük Kahvesi, Kocamustafapaşa'daki Sümbüllü Kahve, Burgazada'da biri Kalpazankaya'da, biri çarşıda bulunan iki kahve Sait Faik'in hikâyelerinde direk adı anılan mekânlardandır. Yazar, Asmalımescit kahvelerinin, Beyoğlu kahvelerine göre daha elit mekânlar olduğunu düşünür ve bu

kahveleri kültür muhiti olarak görür. Şehzadebaşı kahvehanelerinde kumar oynatıldığından bahseder. Küllük kahvesi yazarın birkaç hikâyesinde geçer ama yazar kendisinin bu kahveye gittiğini söylemez. Çalışan insanlara büyük saygı duyan Sait Faik, Kocamustafapaşa'da deri fabrikası işçilerinin devam ettiği Sümbüllü kahveye işçilerle sohbet etmek için gider. Burgazada'daki kahvelerden çarşıda olanına daha çok giden Sait Faik, bu kahvenin sahibi İskanavi'yi çok sever.

Bu yerler onun için kültür aktarımının yapıldığı mekânlardır. Toplum bu mekânlarda yansır. Kahvehaneler, her mahallenin konuşma şekli, alışkanlıklarının devamıdır. Özellikle balıkçı kasabalarındaki bu mekânlar halkın görüntüsünü zamanla birleştirir. Bakhtin'in şato ile başlattığı ve misafir odaları, salonlarla devam ettirdiği tarihsel süreklilikteki mekan anlayışının tersine kahveler ve mahalleler entrikadan habersiz yerlerdir. Kahvehaneler hala samimiyetin, birbiri için yaşamın mekanıdır. Buralarda herkes birbirini tanımakta en azından karşılaşmalarda yüz aşinalığına sahip olmaktadır. Beyoğlu'na, tramvay yolu insanlarına benzemez buranın mahalleleri ve insanları.

Kahvehanelerde mevcut olan eşyalar kendine benzeyen insanı çağırır. Bu kişinin eşya ve zamanla kurduğu bağın güçlülüğünü ortaya çıkarır.

“..köyde bezik çalma meraklıları kalmadığı için, tozlu ve meyus bir köşede asılı bezik kendi kendine sallanıyor ve bazı kafalara “yine şair arıyor bezik...! dedirtiyordu. Sonra yine nefesler camlara yapışıp sis ve duman içindeki karanlık meydanı gözlerle kapıyordu.” (Gaz Sobası, s. 202)

Sait Faik'in hayatında önemli bir yere sahip olan Fransa yıllarında da en önemli uğrak mekânları kahvehaneler, sergi ve sinema salonlarıdır. Buralar genellikle farklı ülkelerden gelmiş öğrencilerin uğrak yerleriyken Beyoğlu'ndaki kahvehanelere benzer. Ancak onun tercihi, yöresinin insanı gibi sakin, dingin olan köy kahvehaneleridir.

Sur dışı mahalleleri Sait Faik'in eserlerinde yer alan yoksul semtler arasında yer alır. 1954 öncesi İstanbul'unda sur dışındaki yerleşim yerleri merkezdeki semtlerden keskin hatlarla ayrılır. Buralarda daha çok Anadolu'dan göç etmiş ailelerin sonradan yaptıkları gecekondu ve merkeze kıyasla henüz bozulmamış doğal doku gözlemlenebilir.

Beyazıt ve Şehzadebaşı Sait Faik'in eserlerinde kahvehaneleriyle ünlü İstanbul semtleri olarak yer alır. Beyazıt meydanında şimdi artık bulunmayan havuz, Sait Faik'in bir hikâyesine adını vermiştir. “Kriz” isimli hikâyenin kahramanı Necmi, kumar oynamak için sık sık Şehzadebaşı kıraathanelerine uğrar. Ayrıca Şehzadebaşı o yıllarda geleneksel eğlence tarzının sürdürüldüğü bir mekân olma özelliğini henüz kaybetmemiştir.

Kara ve Deniz

Yazarın ele aldığı diğer önemli mekan ikilisi kara ve denizdir. Sait Faik'in hayatında ve yazdıklarında daima adanın özel ve önemli bir yeri olmuştur. 1952 yılında yayınlanan kitabı Son Kuşlar'da bulunan hikayelerden altısında ada geçer. Ancak adanın konu olmadığı hikayelerde de bulunduğu yerde kendisine sığınacak bir ada inşa eder ve oradan bakar. Onda kara, İstanbul'un belli yerleri ve ada

manasındadır. Buralarla ilgili duyuşunda zaman zaman farklılıklar olsa da genel anlamda bu mekanlar vazgeçilmezleridir. Özellikle Burgazada farklıdır. Bu durumun sebepleri olarak Demirkıran, adaların dönem sosyolojisi açısından önemine vurgu yaptıktan sonra “Ancak Burgazada'nın konumu oldukça farklıdır. Marmara adalar topluluğunun en küçüğü olmasının yanında, Abasıyanık'ın hikâyelerinden de anlayacağımız üzere İstanbul'un bir köyü gibi algılanmaktadır.” (Demirkıran, 2010: 365-366) der.

Satır aralarında zaman ve mekanın tecrübe edilen ve sergilenen olayları bu mekanlar daha geniş aktarma gücüne sahiptir. Tabiat, kara ve denizi sarar. Diğer mekanlar bunların içindedir.

“Altındaki mavi alemden derin, sağır bir ses çıkıyordu. Bildiğimiz insan, hayvan, düdük, makine tahta, rüzgâr, tel, ağaç, böcek... Yeryüzü seslerinden başka türlü bir ses işitiyorum.” (İki Kişiyeye Bir Hikâye, 107)

Sait Faik, insanı ve eşyasıyla bir bütün olarak kabul ettiği tabiatın sesini daha rahat duyabilmek için denize koşar. Orada bilinen şeylerin farklı sesleri vardır. Bu onun denize yüklediği anlamın derinliğini gösterir.

“Ah kara! Orada sesler, insanlar, gürültü var. Ağaçlar var. Rüzgârlar var. Ayağının altında kaskatı topraktan açıklara bakmak ne tatlı şey... Buradan şu malul mahlûkun ezgisinden kurtulsam da karada rahat rahat nefes ala ala ölssem, dedim kafamın içinden... Karada çare elini uzatsan elindedir.” (İki Kişiyeye Bir Hikâye, 107)

Kara ve denizin böyle karmaşık seslerle karnavalımsı tasvir edilmesi yazarın en içli duygularla baktığının göstergesidir. Hakikat onun hikayelerinde bu karnavalın içinde görünür olur. Binalar, asık suratlar, bürokrasi hikayelerinde anlam yüklenmeyen sadece gösterilen şeylerdir. Hayat sevinci kara ve denizde yalnız sesler ile şenlenir, canlanır.

Yazarın zaman zaman Burgazada'yı da anlattığı görülür. Yaz aylarında yazlıkçıların doluştuğu, kışları balıkçıları ve yalnızlığıyla mütevekkil vahşi kayalıklarla çevrili, martıların, yabanıl kuşların uçtuğu bir yerdir. Adaların bir posta müvezziine (Havada Bulut, 127) bir kilise ve papaza (Papaz Efendi, 203) birer kahveci, berber, iskele memuru, hamal kâhyası, belediye doktoruna (Kim Kime, 187) sahip olduğu farklı hikâyelerde anlatılmıştır.

Adalar sessiz sakin mekânlardır. Yerlisi dışında çok az insanın bulunduğu bu yerlerde zaman akmaz. Sanki zaman buralarda mekanla birleşerek katılmıştır. Eşyalar olduğu yerde bin yıl kalacakmış izlenimi verir. Zaman burada olaydan yoksundur ve bu nedenle, nerdeyse havada asılı kalmış gibidir. Hiçbir “buluşma” hiçbir “ayrılma” gerçekleşmez burada. “Uzamda “kendisini” ağır aksak sürükleyen kısır ve kasvetli bir zamandır bu.” (Bakhtin, 2001: 322) Yazarın sevdiği mekanlara ait mekân tasvirlerinde günün vakitleri insana ayarlıdır. İnsan varsa bu tablo anlamlı hale gelir. Burada rastlantısal görünen her şey birbirini tamamlayan birer parça gibidir. Biri kaybolursa gitse mekan değerini kaybedecektir.

“Dışarıda hemen hemen kararmaya yüz tutmuş bir kanunu evvel ikindisi... Islak, yağmurlu, soğuk... Duvarlar ve ağaçların gövdeleri küflü, siyah, ıslak... Ses yok. Bazen açılan veya kapanan bir telefon zili. Sağda üç-dört ayak merdivenle

çıkılan yazıhanemsi bir yer, içeride gözlüklü bir memur kız, bazen kuru kuru öksürüyor. Gayet Avrupalı kafalı, okumuş adam yüzlü bir garson gazete okuyor. O, siyah ve biraz tiyatro sahnesi ışığına benzeyen bir ışık sızan penceresinin önünde, yaprakların sallandığı görülüyor. Sesler birden kesiliyor. Ne havada uçan Rumca bir kelime, ne başı çıplak bir garsonun çevirdiği gazetenin hışırtısı, ne de matmazelin öksürüğü...” (Bekar, 107)

Özellikle Burgazada, yazar için kaçış imkanı veren ilham verici bir yerdir. Kalinikhta, Kim Kime, Krallık, Stelyonos Hrisopulos Gemisi, Bir Kıynın Dört Hikâyesi, Bir Define Arayıcısı, Beyaz Pantolon, Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür, Papaz Efendi, Kameriyeli Mezar, Plaj İnsanları isimli hikâyelerinde ve Medar-ı Maişet Motoru isimli romanında ada yaşantısından seçilmiş canlı ve gerçekçi manzaralar bulmak mümkündür. Bu eserler dışında daha birçok hikâyede Büyükada, Kınalıada, Heybeliada, Yassıada, Sivriada'nın isimleri de geçmektedir.

Sonuç

Sait Faik'in incelenen hikayelerinde çevre; zaman ve mekanın paydası görünümündedir. Onun anlattığı çevre sıradan insanların günlük yaşantılarında ne hissettiklerini dış dünyayı nasıl algıladıklarını görmek bakımından elverişlidir. Çünkü o çevrede, doğduğu toplumun her türden insanıyla karşılaşsınız. Tek bir uzam-zaman yoktur. Kahvehanesi, adliyesi, sokakları birbiriyle onları algılayan sıradan gözlerde kesişir. Oysa zaman olağan zaman değildir. Savaşlar, barışlar tartışılmakta, sınırlar yeniden çizilmektedir. Sınırlar için savaşanlar insanı göz ardı etmektedir. İnsana varan yollar uzaklaşmaktadır. Yazar, hikayelerinde anlattığı çevreyle yeniden insana varmanın yolunu sunmuştur. Hikayelerde gündelik hayatın zaman dilimleri abartılmadan verilir. Ağır ve büyük anlamlara gelen mekanların yerine her gün görülen fakat bu sefer en sade haliyle algılanan mekan vardır.

Sait Faik hikâyelerinde çevreyi farklı farklı mekânların toplamı olarak değerlendirdiğimiz bu çalışmada yazarın süregiden zamandan çok anlara değer verdiğini de görürüz. Mahalle ve sokaklar, kahveler ve meyhaneler, kara ve deniz metropollerde karşılığı bulunan fakat buna rağmen tercih edilen yerlerdir onun için. Ada ise genel olarak bütünlüğü bir kronotop olarak kabul edilebilir. Ada, sessiz insanların mahallelerinde yaşadığı ara sıra تنها sokaklarından geçerek gündüz kahvelerine gece meyhanelerine giderek birkaç dostu ile gürültüsüzce vakit geçirdikleri yerdir. Sait Faik'in hikayeleri de zaman ve mekanın insanın günlük hayatını aksatmasına sebep olmayacağı ancak ona her daim insan olduğunu hatırlatan çevresel unsurlarla desteklenen özelliktedir. Bu durum yazarın çevreye verdiği değeri ve kullandığı çevre unsurlarına yüklediği anlamla onları birbiriyle bütünlüğü kronotopik anlamlarla çoğalttığını gösterir.

Kaynakça

ABASIYANIK, S.F. (1992). Lüzumsuz Adam. Bilgi Yayınevi: İstanbul.

..... (2001). Mahalle Kahvesi-Havada Bulut, Bilgi Yayınevi: İstanbul.

- (2004). Havada Bulut, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- (2001). Alemdağda Var Bir Yılan, Bilgi Yayınevi: İstanbul.
- (2004). Sarnıç, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- (2001). Havuz Başı, Bilgi Yayınevi: İstanbul.
- AKBAL SÜALP, Z. (2004). Zamanmekân (Kuram ve Sinema), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- AKTAŞ, Ş. (2001). “Sait Faik Abasıyanık”. Türk Dili. S. 590. s.a. 187-199.
- ALPTEKİN, M (1976). Bir Öykü Ustası Sait Faik Abasıyanık. Dilek Yayınevi.
- ALTUĞ. F. (2004). “Lüzumsuz Adam”da Yalnızlığın Toplumsal Dolayımı”, Bir İnsanı Sevmek: Sait Faik, Ölümünün 50. Yılında Sait Faik Sempozyumu, Bilkent Üni., haz. Süha Oğuzertem, Alkım Yayınları. s.a. 128-129.
- BACHELARD, G. (1996). Mekânın Poetikası (çev. Aykut Derman). Kesit Yayınları.
- BAKHTİN, M. (2001). Karnavaldan Romana. (çev. Sibel Irzık). Ayrıntı Yayınları.
- DEMİRKIRAN, G.K. (2010). “Abasıyanık’tan Bir İlan: Kayıp Aranıyor”, (edit. Ertan Eğribel-Ufuk Özcan) Türk Sosyologları ve Eserleri II: Genel Eğilimler ve Kurumsallaşma, Kitabevi Yayınları: İstanbul. s.a. 365-366.
- KANTAR, D. (2004). Tür Üzerine Bir Kavramsal Tanımlama Denemesi. Ankara Üniversitesi Dil Dergisi. S.123. s.a. 7-18.
- MİSKİOĞLU, A. (1991). Sait Faik. Altın Kitapları: İstanbul.
- NACİ, F. (2008). Sait Faik’in Hikayeciliği. Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- NARLI, M. (2007). Şiir ve Mekân. Hece Yayınları.
- RAMSAY, A., ADLER, C. 2018. Kahvehane Hikâyeleri İstanbul 1898 (Der. RAMSAY, A., ADLER, C. (çev. Sabri Kaliç) İstanbul: Maya Kitap.
- SARIKAVAK, K. (1997). İhvanı Safa, İbn Sina ve Gazali’de Zaman Anlayışı, Felsefe Dünyası, Sayı 25, Ankara Türk Felsefe Derneği Yayını.
- UYGUNER, M. (1980). Sait Faik Abasıyanık: Hayatı, Sanatı ve Eserleri, Varlık Yayınları: İstanbul.
- YAZICI, N. (2002). Halikarnas Balıkçısı’nın Eserlerinde Tabiat, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- YILMAZ, E. (2001). Sakaryalı Sait Faik’in Sakarya (ve çevresi) Hikâyeleri. Türk Dili. S. 600, s.a.900-915.